

Лекція 4. Економіка Канади

Зміст

1. Характерні риси функціонування національної економіки Канади	1
1.1. Еволюція соціальної моделі Канади	2

1. Характерні риси функціонування національної економіки Канади

Канада — друга за площею країна світу (9,8 млн. кв. км.) та третя після Росії та Китаю за розмірами суходолу. Вона відноситься до сімки найбільш розвинутих постіндустріальних держав, з сумарним щорічним ВВП, який перевищує 700 млрд дол. (ПКС). Маючи відносно невелику кількість населення — 32 млн. жителів, Канаді притаманні в цілому високі макроекономічні показники, особливо відносні. Так, у 2001 р. ВВП на душу населення становив 27 130 дол. (ПКС), індекс рівня освіти становив 0,97 (максимум — 0,99), а очікувана тривалість життя — 79,2 року (максимум — 81,3). Комплексні розрахунки Індексу розвитку людського потенціалу (0,937) за цей же рік вивели Канаду на восьме місце у світі (максимальний показник був у Норвегії — 0,944).

Канада стала самоврядованим домініоном у 1867 р. і при цьому зберегла традиційні економічні та політичні зв'язки з Великобританією. Проте на сучасну економіку цієї країни впливають щонайменше три основні чинники:

- наявність великих природних ресурсів;
- сусідство з США, з якими країна має необладнану прикордонну лінію і разом з Мексикою ці три держави утворюють НАФТА;
- система соціальної організації суспільства суттєво відрізняється від США.

У цілому країна має структуру виробництва тотожну до більшості постіндустріальних країн. Так, у 1998 р. на сільське господарство припадало лише 3% ВВП, промисловість — 31%, сферу послуг — 66%. Подібною до цього розподілу була й структура зайнятості, у сфері послуг працювало 75% робочої сили, промислового виробництві — 16%, будівництві — 5%, сільському господарстві — 3%, в інших галузях — 1%.

Сучасна Канада нагадує США передусім своєю ринковою економікою, системою виробництва, високими соціальними стандартами, хоча за розвитком сфери послуг, рівнем доходів населення вона поступається цій країні, проте співробітництво зі своїм єдиним сусідом вважає головним пріоритетом, тісна економічна співпраця з яким розпочалася ще у XIX ст.

У 1854 р. Канада та США уклали договір про взаємну торгівлю, який у подальшому вилився у Північноамериканську угоду про вільну торгівлю 1994 р. (НАФТА), саме ця угода прискорила взаємну інтеграцію двох Північно-Американських держав з Мексикою. Це дозволило посилити співробітництво на континенті і суттєво диверсифікувати зовнішньоекономічні відносини, що швидко відбилося на структурі економіки країн-учасниць, у тому числі Канади.

Основними її сферами зараз є: видобування та переробка мінеральних ресурсів, виробництво продуктів харчування, лісова та паперова промисловість, виробництво транспортного обладнання, хімічна промисловість, виробництво рибопродуктів, нафтогазова промисловість.

Загальний експорт країни у 1999 р. становив 277 млрд дол. (франко-борт), при цьому основними його статтями були: автомобілі та комплектуючі, газетний папір, целюлоза, деревина, сира нафта, машини, природний газ, алюміній, телекомунікаційне обладнання, електроенергія, пшениця.

Найбільшими партнерами по експорту виступають США — 84%, Японія — 3%, Великобританія, Німеччина, Південна Корея, Нідерланди, Китай. Мексика посідає скромні позиції, незважаючи на членство в єдиному інтеграційному угрупованні.

У структурі канадського імпорту в основному переважають більш технологічні продукти — машини та обладнання, хімікати, споживчі товари, електроенергія.

Географічна структура імпорту виглядає подібною до експортної: США — 77%, Японія — 3%, і далі — Великобританія, Франція, Мексика, Тайвань, Південна Корея.

У недавньому минулому країна мала досить великий зовнішній борг — 253 млрд дол. (1996), що дорівнювало 35% її щорічного ВВП. Проте, починаючи з кінця 1990-х рр. за аналогією зі США почала його активно зменшувати. Водночас Канада виступає потужним донором підтримки розвитку в інших країнах, її щорічний внесок у цю справу перевищує 2 млрд. дол.

1.1. Еволюція соціальної моделі Канади

Маючи спільні зі США риси економіки та особливості формування соціально-економічної моделі майбутнього в межах НАФТА, тим не менш Канада вирізняється своєю соціальною системою, яка багато в чому є унікальною не тільки на континенті, а й в усьому світі.

Соціальні реформи в Канаді розпочалися у 60–70-х рр. ХХ ст. і мали на меті суттєве посилення участі держави насамперед у таких секторах цієї сфери, як соціальне забезпечення, охорона здоров'я, освіта. З 1961 р. почала діяти система загального медичного страхування, а вже з 1971 р. вона трансформується у загальне медичне страхування, яке зробило для широких верств населення отримання лікувальних та діагностичних послуг більш доступним. З 1965 р. в країні

почала діяти нова загальнонаціональна програма — Канадський план допомоги бідним, за яким федеральний уряд узяв на себе покриття половини витрат регіонів на допомогу малозабезпеченим громадянам.

Упродовж 1965–1974 рр. обсяг ВВП та реальні доходи населення зростали досить швидкими темпами, а відтак збільшувалися і надходження до державного бюджету. До цього слід додати також масований наступ профспілок, які традиційно були значно сильнішими, ніж у США. Названі чинники створили належні умови для реалізації оновленої соціальної політики в Канаді, яка у цей період опиралася на фундамент фіскального федералізму, що зумовлювало не тільки декларування подальшого соціального розвитку, а й реальне фінансування відповідних програм.

З середини 1970-х рр. розпочалося поступове погіршення економічного стану: уповільнилися темпи зростання ВВП, щорічний дефіцит бюджету у середині 1980-х рр. перевищив 200 млрд. кан. дол. Стало зрозумілим, що підтримка у таких масштабах соціальних гарантій виступатиме дестабілізуючим чинником подальшого розвитку. Крім цього, мало місце подальше нарощування суперечностей між федеральним та регіональними урядами Канади.

Найбільш рельєфно це проявилось у ситуації з франкомовною провінцією Квебек, яка вважала себе обділеною під час розподілу федеральних коштів. Суттєвий вплив мав також чинник приходу до влади консерваторів (1984–1993 рр.). На початку 1990-х рр. уряд відмовився від «універсальних» програм соціального забезпечення, виплати за якими здійснювалися не за показником злиденності, а за соціально-віковими критеріями, а вже у 1993 р. соціальну модель Канади було трансформовано через введення принципу «селективності» щодо виплати допомоги, за яким масштаби та пріоритети її надання було змінено.

Основні реформи 1990-х рр. зводилися до такого:

- була змінена федеральна система страхування у разі безробіття. Федеральний уряд країни повністю усунувся від фінансування допомоги — фонд виплат став формуватися тільки за рахунок внесків працівників та працедавців. Внаслідок цього кількість отримувачів допомоги скоротилася майже вдвічі, хоча, за даними Л. Немової (2003), кількість безробітних зменшилася при цьому тільки на 20%;
- у 1996 р. замість відокремленого переведення коштів на різні соціальні програми вводився єдиний блоковий трансферт на соціальні потреби. Суми, що поступали через нього, були приблизно на 4 млрд дол. нижчими за ті суми, що надходили раніше;
- відбувся перерозподіл повноважень у сфері соціальної політики, за рахунок чого «центр відповідальності» змістився в провінції. Це не зменшило труднощі розподілу і перерозподілу бюджету, а відповідні переговори закінчилися на початку 1999 р. підписанням Загальної Угоди про соціальний

Союз (Social Union Framework Agreement), яка чітко розподілила права і обов'язки кожного з урядів;

- відбулися значні зміни у системі охорони здоров'я, яка тоді являла собою сукупність федеральної і десяти провінційних систем. Так, за даними Канадського інституту інформації, сукупні державні та приватні витрати на медичне обслуговування становили наприкінці періоду, що розглядається, 102,5 млрд кан. дол., чи 10% ВВП. При цьому державні витрати всіх рівнів становили близько 68%, що у розрахунку на одного жителя сягало 3300 дол. Проте якісні та кількісні позиції 1980-х рр. щодо співвідношення між кількістю медичного персоналу та кількістю населення було втрачено. Виник дефіцит лікарів та медичних сестер, який був зумовлений передусім їх відпливом до США, де заробітна плата цього персоналу була значно вищою;
- суттєві зміни відбулися також у системі соціального забезпечення. Так, сучасна пенсійна система складається зараз з трьох позицій: пенсії за віком, пенсії за працю та приватні пенсійні плати;
- федеральна програма страхування зайнятості була введена у 1996 р. Її головний принцип полягав у тому, що зайнятість є більш вигідною справою ніж отримання допомоги. Правила 2000 р. досить чітко декларували можливість отримання виплат: претендент має відпрацювати не менше 910 годин (22 тижні у перерахунку на повний робочий день) перед тим, як після звільнення претендувати на отримання допомоги. Цим заходом було ліквідовано штат «літунів», які трималися на роботі не більше місяця.

Зараз страхові виплати становлять близько 55% середнього заробітку канадців, проте вони не можуть перевищувати 413 кан. дол. на тиждень (у 1995 р. цей ліміт становив 465 кан. дол.), а термін виплат не може перевищувати 45 тижнів.

Суттєвих змін зазнали також програми соціальної допомоги та соціальних послуг.

У цілому в Канаді та в США на початку XXI ст. розрив між рівнем грошових доходів збільшився до 30–33% проти 25%, що існував у 1980-ті рр. Разом з тим, питома вага витрат на соціальні потреби в Канаді зростала швидше, ніж у США.

Разом з тим, посилення соціального вектора розвитку в США, міграція кваліфікованих працівників до цієї країни з Канади, досягнення оптимальної моделі витрат на соціальну галузь у країнах Європейського Союзу вимагатиме впродовж 2005–2010 рр. подальшої модернізації соціальної моделі у Канаді.